

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel 668 1242 faks 668 1240 e-post eki@ki.ee

Ümbrikupalgad Eestis 2009

(elanike hinnangute alusel)

Tallinn
Märts 2010

Vastutav täitja: Piret Hein

Projektigrupi koosseis: Evelin Ahermaa, Lia Lepane, Ingrid Niklus, Piia Jõekalda, Viivika Savina, Mati Reiman

Eesti Konjunkturiinstituut

Rävala 6 19080 Tallinn

tel 668 1242

e-mail: eki@ki.ee

<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

SISUKORD

Sissejuhatus	3
Hinnang ümbrikupalkadele	4
Kokkuvõte	12
Lisad	
Lisa 1. Küsitlustulemuste protsentjaotused	13
Lisa 2. Küsitlustulemuste protsentjaotused sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes	16
Lisa 3. Küsitletud kogumi iseloomustus	17

SISSEJUHATUS

Varimajandus on majandustegevuse valdkond, mis esineb kõigis majanduskeskkondades. Arenenud riigid on selge ja toimiva seadusandluse ning järelevalvesüsteemi kaudu püüdnud varimajandust piirata niipalju kui võimalik. Siinkohal on riigi initsiatiivi ja tegutsemise tulemuslikkus seotud aga suurel määral ka ettevõtjate ja elanike suhtumisega varimajandusse. Kui eelistatakse tegutseda ausates konkurentsitingimustes ning taunitakse varimajandust, on varimajandusevastast poliitikat riigil kergem ellu viia.

Illegaalse majandustegevuse üheks peamiseks ajendiks on soov saada parem konkurentsipositsioon, mille saavutamiseks püüab osa ettevõtjaid pakkuda oma tooteid ja teenuseid odavamalt, jättes maksmata maksud ja tasud. Muu hulgas palgatakse ebaseaduslikult tööjõudu: töötajatele makstakse töötasu, kuid jäetakse seejuures riigimaksud tasumata. Seega rikutakse konkurentsivõimelist ettevõtluskeskkonda ning läbi maksude alalaekumise vähendatakse ka riigi võimalusi pakkuda elanikele sotsiaalseid hüvesid.

Majanduskeskkonna halvenemise tõttu on paljud ettevõtted sattunud rahalistesse raskustesse. Majanduslangus võib seetõttu kaasa tuua varimajanduse kasvu, sh ümbrikupalkade maksmise suurenemise, sest kulude kokkuhoiu eesmärgil võib kasvada ettevõtete huvi töötajatele makstavalt töötasult maksud maksmata jätta.

Antud uurimistöö eesmärgiks on analüüsida illegaalset tööjõuturgu, täpsemalt ümbrikupalkade maksmise ulatust Eestis ning elanike suhtumist ümbrikupalkade maksmisesse. Käesoleva töö raames defineeritakse ümbrikupalka kui töötasu millelt tööandja ei maksa ettenähtud makse riigile ning mis ei kajastu riiklikus ettevõtete poolt esitatavas statistikas. Analüüsi tulemused kajastavad 2009. aasta olukorda ning muutusi, võrreldes analoogiliste küsitlustega aastatel 1999-2008.

Töö teostamiseks viis Eesti Konjunktuuriinstituut (EKI) Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi tellimusel 2009. aasta novembris läbi elanike küsitluse ning antud töö tugineb 1322 respondendi vastustele. Küsitletud kuuluvad EKI tarbijate paneeli koosseisu ning esindavad läbilõiget Eesti elanikest soo, rahvuse, elukoha, regiooni, vanuse (18-74 eluaastat), hariduse ja netosissetuleku (leibkonnaliikme kohta kuus) järgi. Representatiivsuse tagamiseks on tulemused kaalutud vanuse, soo, rahvuse ja regiooni järgi. Küsitlustulemuste protsentjaotused on toodud lisas 1, sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes lisas 2, küsitletud kogumi iseloomustus on esitatud lisas 3.

KOKKUVÕTE

Ümbrikupalka maksti 2009. aastal 9%-le töötajatele (2008. aastal 12%-le). Ümbrikupalga saajate osakaalu mõningane vähenemine varasemate aastatega võrreldes on tingitud eelkõige palgatöötajate arvu vähenemisest tööpuuduse järsu kasvu tõttu. Samal ajal on suurenenud töötajate osakaal, kes said kogu oma aastase töötasu riigimakse maksmata (2009. aastal 26%, 2008. aastal 14% ning 2007. aastal 5% ümbrikupalga saajatest). See tõstis ümbrikupalga keskmise osakaalu selle saajate aastasest töötasust 51%-ni. Endiselt maksti töötasu varjatult peamiselt ehitus- ning teenindusettevõtetes, kuigi varasemate aastatega võrreldes on nende sektorite osakaal ümbrikupalga maksmises oluliselt vähenenud, mis on samuti seotud töötajate arvu vähenemisega just nendes sektorites.

Ümbrikupalkade maksmise tõttu jäi riigil 2009. aastal hinnanguliselt saamata 1 093 kuni 1 624 miljonit krooni sotsiaalmaksu ning 677 kuni 1 007 miljonit krooni füüsilise isiku tulumaksu. Seega oli ümbrikupalkade näol kaotatud maksuressurss keskmiselt ca 2,2 miljardit krooni.

Tööl käivate elanike üldine arvamus on, et ümbrikupalkade maksmisega kahjustatakse töötajate sotsiaalseid garantiisid ning see seab ebaõiglasesse situatsiooni ausad maksumaksjad. Seetõttu on ümbrikupalkade maksmisesse suhtunud aastaid väga negatiivselt (2009. aastal ei pooldanud ümbrikupalku 78% töötajatest). Varasemate aastatega võrreldes on elanikud muutunud teadlikumaks ning rohkem on hakatud mõistma, et ebaseaduslike töötasude maksmine mõjutab kogu ühiskonda ning selle kõrval, et ümbrikupalga saajal endal vähenevad sotsiaalsed hüved, mõjutab riigi maksutulude alalaekumine kogu sotsiaalsfääri ning riigi poolt pakutavaid teenuseid. Samuti kahjustub ettevõtluskeskkond.